

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא

סא.

עין משפט
נר מצוה

ד א מיי פ"ד מהלכות
מלוה הלכה א ב:
ה ב מיי פ"ד מהל'
שכירות הלכה ב סמג
לאוין קפא טו"ע ח"מ
סי' שלט סעי' ב:

תורה אור השלם

1 לא תשיך לאחיך נשך
בספ נשך אבל נשך כל
דבר אשר ישר:
דברים כג כ
2 לא תעשוק שכיר עני
ואביון מאחריך או מגורך
אשר באריך בשעריך:
דברים כד יד

משמע פרק נערה (כתובות דף מו. ושם
ד"ה אחי) דקמי רבי יהודה לאמר
אינו חייב ער ששכור דאחיה
(י' שומא שומא) בעי ר' ירמיה שכרם
בקרעק מהו או פחות מש"פ מהו
ואי שייך רבית בקרקע או פחות
מש"פ מאי בעי אלא ודאי פטור
ובעי כיון דגמר מרבית מה להלן
פטור אף כן פטור א"ד לא והדאמר
בערכין (דף נא. ושם) גבי בתי ערי
חומה רבית גמורה היא והמורה
המירה התם הלוה מעות על הקרקע
אכל קרקע בקרקע אפשר דשרי
מן המורה:

קרי ביה כספך לא תתן בנשך
ובמרבית. וה"נ כפ"ק דע"ז

(דף כ. ושם ד"ה אחד) ופרק כל שעה
(פסחים דף כא. ושם ד"ה ליתב) ופרק
כל הבשר (חולין דף קד. ושם ד"ה או)
לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או
מכור לנכרי ודריש לגר תתנה ומכור
תתנה ומכור לנכרי ואפילו מאן
דפליג היינו משום דכתיב או לחלק
וא"ת כפ"ק דקדושין (דף לב. ושם)
לא בעו רבנן למדרש כר' יוסי הגלילי
מפני שביה תקום והדרת תקום
והדרת פני זקן וי"ל משום דלאן מפני
מיושג אוהדרת ולא תקום אפני זקן
והא דאמר התם ורבנן אי כתיב
מפני שביה תקום והדרת תקום
והדרת פני זקן כדקאמרת היינו משום

אם אינו ענין לנשך כסף שכבר נאמר לא תשיך. פי' אפילו אי
לא כתב אלא לא תשיך לאחיך כסף אולי הוא ידעין נשך
בכסף ואולי לא כתב לא תשיך לאחיך נשך כסף אולי הוא ידעין
נמי רבית כסף ואולי באם אינו ענין ונשך אולי אחי לג"ש ונשך
כל דבר אחי לאוקמי נשך במלוה
באם אינו ענין ללוה והוא ג"ש מופנה
משני דדים והיינו דקאמר בסמוך
מה ליה לא חלקת בו ביה כספך כו' דהכל
כתב בלוה ובי קאמר נשך באוכל
מנין ת"ל נשך אולי לאו מנשך מפיק
אלא מאוכל גרידא דקאי אלא תשיך
וה"ק ת"ל נשך אולי בלוה וביג"ש
מפיק ליה במלוה וא"ת כיון דכתיב
כל דבר אפילו לרבות ענין ואכזר
א"כ כסף אולי למה לי [וא] וי"ל למדרש
כלל ופרט וכלל לא תשיך כלל כסף
אולי פרט כל דבר חזר וכלל מה
הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו
ממון כו' ילאו קרקעות שאין מטלטלין
ויאל פחות מש"פ שאינו ממון וכן

משמע פרק נערה (כתובות דף מו. ושם
ד"ה אחי) דקמי רבי יהודה לאמר
אינו חייב ער ששכור דאחיה
(י' שומא שומא) בעי ר' ירמיה שכרם
בקרעק מהו או פחות מש"פ מהו
ואי שייך רבית בקרקע או פחות
מש"פ מאי בעי אלא ודאי פטור
ובעי כיון דגמר מרבית מה להלן
פטור אף כן פטור א"ד לא והדאמר
בערכין (דף נא. ושם) גבי בתי ערי
חומה רבית גמורה היא והמורה
המירה התם הלוה מעות על הקרקע
אכל קרקע בקרקע אפשר דשרי
מן המורה:

קרי ביה כספך לא תתן בנשך
ובמרבית. וה"נ כפ"ק דע"ז

(דף כ. ושם ד"ה אחד) ופרק כל שעה
(פסחים דף כא. ושם ד"ה ליתב) ופרק
כל הבשר (חולין דף קד. ושם ד"ה או)
לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או
מכור לנכרי ודריש לגר תתנה ומכור
תתנה ומכור לנכרי ואפילו מאן
דפליג היינו משום דכתיב או לחלק
וא"ת כפ"ק דקדושין (דף לב. ושם)
לא בעו רבנן למדרש כר' יוסי הגלילי
מפני שביה תקום והדרת תקום
והדרת פני זקן וי"ל משום דלאן מפני
מיושג אוהדרת ולא תקום אפני זקן
והא דאמר התם ורבנן אי כתיב
מפני שביה תקום והדרת תקום
והדרת פני זקן כדקאמרת היינו משום

דלא על כרחך אמרת הכי והא דאמר בפרק הוצילו לו (יומא דף נב. ושם ד"ה שאת) ה' מקראות אין להם הכרע שאת ארור מחר
משוקדים וקס ולא אמר דקאי אלעיל ואלרע היינו משום דהכא כיון דקאי על כרחך נשך כספך אמרת ה"ה ארבית וכיון דקאי רבית
לאוכל כמו כן נשך קאי לאוכל וכן תתנה כן אכל הנך חמש דלמא לא קיימי אלא אלעיל לנז או אלרע וא"ת התניא פרק שני דזבחים
(דף נד.) ולקח הכהן מן הדם באצבעו ונתן קבל או זרק בשמאל פסול ור"ש סבר קבל בשמאל כשר ואמר אביי טעם דר"ש דקבר
דקרא דאצבעו דמשמע ימין לא קאי אלא אונתן דלאחריו ולא אולקח דלפניו ולתנא קמא קאי אחריו והשתא מאי שגא מהנך ה' דאין
להם הכרע וי"ל דהתם פשטיה דקרא משמע דקאי אולקח מ"מ סבר תנא קמא דקאי נמי אונתן דכתיב קרא אחריו ולקח מדם
הפר ונתן על קרנות המזבח באצבעו דהתם קאי באצבע אנתניה וילמד סתום מן המפורש והיינו נמי טעמא דר"ש:

גזירה שיהא לא צריך. וא"ת קרא למה לי וי"ל דאין שום אריכות לשון בפסוק אלא שסמך נשך ומרבית זה לזה: אמרי הכי נמי.
וא"ת והא אין מזהירין מן הדין וי"ל דגזל לאו היתק לעשה הוא כדאמרין פרק שילוח הקן (חולין קמא.) ומטעם דאין מזהירין
מן הדין הוה מצי למימר לעיל דלא ילפי מהדדי אלא דעדיפא קאמר דאפילו מדינא לא אחי: אמרי דגזל א"ה לא כבובש שכר
שכיר. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ובגזל עבדים דלא אחי מרבית ואונאה דאין אונאה לעבדים דקאמר לעיל (דף נז.) דהא קרקע אינה
גזולה אינו מן המקרא: אלא משום דאי אפשר לזוה ממקומה אכל עבדי דנידיי אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול:

לעבור ע"ז בשני צאיו. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה
אכל כי מוקמין אכובש שכר שכי בלאם אינו ענין לקי שפיר וא"ת לקמן בהמקבל (דף קא.) אמרינן דגזל הכעני מותר
ודריש רעך ולא כעני ותיידי דאי כתב גזל דלא טרח פירוש דשמא נפלו צירושא או מציאה או מתנה אכל שכר שכי דטרח כעני נמי
אסור והשתא הא מוקמין הכא האי לא תעשוק את רעך ולא תגזול כולה קרא בעשוק שכר שכי וי"ל דדריש מדקמין רעך ללא
תגזול ואפקה בלשון גזילה למימר דגזל הכעני שרי וא"ת והיינו ס"ד למימר דגזל הכעני אסור דאזכרין קרא למעוטי הלא בישראל
גופיה לא ידענא גזל אלא מרבית ואונאה ורבית שרי בכעני דכתיב לנכרי תשיך ואונאה נמי דכתיב עמיתך ודרשינן לעיל (דף
נז.) עם שאתך בתורה [ובמלות] וי"ל דהוה אסרינן גזל הכעני מואכלת את כל העמים דדרשינן מהתם בהגזל בתרא (ב"ק דף
קב.) שגזל הכעני אסור דדוקא בזמן שהם מפורשים צידך שרי קרא:

רבית כספך מנין. שעובר אף בלאו שני של רבית: ס"ל. בלוה
נשך כסף. אם אינו ענין לגופו לחייבו על לאו של נשך שהרי כבר
נאמר בראש המקרא לא תשיך ובסופו נאמר כל דבר אשר ישר
תנהו ענין לרבית כסף והשתא כסף דשמעין מלא תשיך צין כסף וצין

אולי איתרו תרוייהו נשך כסף ונשך
אולי לחייב את הלוה על לאו של
רבית על שניהן א: אין לי. שעובר
על שני לאוין צין בכסף וצין באוכל
אלא לזה: רבינא אמר לא נשך
באוכל ולא רבית כספך צריכי קרא.
למיגמר במלוה מן הלוה דבגופו כתיבי
כדמפרש ואזיל: דקאמרת. נשך
קאי אכסף ומרבית אאוכל: והא
תנא נאמר נאמר קאמר. ומגורה
שזה נפקא ליה והיינו פליג אמורא
אתנא ואמר דמגופיה יליף: הכי קאמר
תנא אינו לא נאמר קרא. דרך
השגמה לשניהם אע"פ כן הייתי לומדו
בגזירה שזה והשתא גזירה שזה לא
צריך להבי: למה לי לאו צריכיה לאו
בגזל כו'. ילמדו זה מזה שצבולן
סמקין ממון שמסכר את חבירו:
דאפילו בלוה אמר רחמנא. וגור
עליו שלא יתנו ואיכא למימר חידוש
הוא שחידשה תורה צו ולא שאסר
לחסר את חבירו דדרך אחרת דהא
אזהרת ליה לאו משום דמחסר הוא:
מה להניך דלא מדעיה. אונאה לא
ידעי ציה גזל על כרחיה שקל: תאמר
צריכיה דמדעיה. נתן לו: שכן אין
דרך מקח וממכר. תאמר באונאה
שהיא דרך מקח וממכר ויש בני אדם
שצריכין לחפץ וקונין ביותר משווי:
לא נכסו בגזל וסמי מנסך. דכי
פרכת מה לרבית שכן חידוש תאמר
בגזל אונאה תוכיח מה לאונאה שכן
לא ידע דמחיל תאמר בגזל ידע
ואיכא למימר דמייאש ומחיל רבית
תוכיח וחזר הדין הלא הוה שצנה
שמחסרו ממון אף אי אציא גזל:
לכונש שכר שכי. דלא מטא לידיה
ולא מחסר ליה:

ובעניינא

תוכיח מה לאונאה שכן לא ידע
ומחיל רבית תוכיח וחזר הדין לא ראי
זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן שכן גזולו אף אני
אביא גזל אמרי הכי נמי אלא לאו בגזל למה לי לכובש שכר שכיר כובש
שכר שכיר בהדיא כתיב ביה לא תעשוק שכיר עני ואביון דלעבור עליו בשני
לאוין ולוקמה ברבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין דבר הלמד מעניינו

דלא על כרחך אמרת הכי והא דאמר בפרק הוצילו לו (יומא דף נב. ושם ד"ה שאת) ה' מקראות אין להם הכרע שאת ארור מחר
משוקדים וקס ולא אמר דקאי אלעיל ואלרע היינו משום דהכא כיון דקאי על כרחך נשך כספך אמרת ה"ה ארבית וכיון דקאי רבית
לאוכל כמו כן נשך קאי לאוכל וכן תתנה כן אכל הנך חמש דלמא לא קיימי אלא אלעיל לנז או אלרע וא"ת התניא פרק שני דזבחים
(דף נד.) ולקח הכהן מן הדם באצבעו ונתן קבל או זרק בשמאל פסול ור"ש סבר קבל בשמאל כשר ואמר אביי טעם דר"ש דקבר
דקרא דאצבעו דמשמע ימין לא קאי אלא אונתן דלאחריו ולא אולקח דלפניו ולתנא קמא קאי אחריו והשתא מאי שגא מהנך ה' דאין
להם הכרע וי"ל דהתם פשטיה דקרא משמע דקאי אולקח מ"מ סבר תנא קמא דקאי נמי אונתן דכתיב קרא אחריו ולקח מדם
הפר ונתן על קרנות המזבח באצבעו דהתם קאי באצבע אנתניה וילמד סתום מן המפורש והיינו נמי טעמא דר"ש:

גזירה שיהא לא צריך. וא"ת קרא למה לי וי"ל דאין שום אריכות לשון בפסוק אלא שסמך נשך ומרבית זה לזה: אמרי הכי נמי.
וא"ת והא אין מזהירין מן הדין וי"ל דגזל לאו היתק לעשה הוא כדאמרין פרק שילוח הקן (חולין קמא.) ומטעם דאין מזהירין
מן הדין הוה מצי למימר לעיל דלא ילפי מהדדי אלא דעדיפא קאמר דאפילו מדינא לא אחי: אמרי דגזל א"ה לא כבובש שכר
שכיר. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ובגזל עבדים דלא אחי מרבית ואונאה דאין אונאה לעבדים דקאמר לעיל (דף נז.) דהא קרקע אינה
גזולה אינו מן המקרא: אלא משום דאי אפשר לזוה ממקומה אכל עבדי דנידיי אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול:

לעבור ע"ז בשני צאיו. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה
אכל כי מוקמין אכובש שכר שכי בלאם אינו ענין לקי שפיר וא"ת לקמן בהמקבל (דף קא.) אמרינן דגזל הכעני מותר
ודריש רעך ולא כעני ותיידי דאי כתב גזל דלא טרח פירוש דשמא נפלו צירושא או מציאה או מתנה אכל שכר שכי דטרח כעני נמי
אסור והשתא הא מוקמין הכא האי לא תעשוק את רעך ולא תגזול כולה קרא בעשוק שכר שכי וי"ל דדריש מדקמין רעך ללא
תגזול ואפקה בלשון גזילה למימר דגזל הכעני שרי וא"ת והיינו ס"ד למימר דגזל הכעני אסור דאזכרין קרא למעוטי הלא בישראל
גופיה לא ידענא גזל אלא מרבית ואונאה ורבית שרי בכעני דכתיב לנכרי תשיך ואונאה נמי דכתיב עמיתך ודרשינן לעיל (דף
נז.) עם שאתך בתורה [ובמלות] וי"ל דהוה אסרינן גזל הכעני מואכלת את כל העמים דדרשינן מהתם בהגזל בתרא (ב"ק דף
קב.) שגזל הכעני אסור דדוקא בזמן שהם מפורשים צידך שרי קרא:

א) [פסחין מנא].
ב) [דונמנו שם וצריה].
ג) [לג. א] [ע"כ שייך לג].
ד) [שמה שמה בל].
ה) [וע"כ מוס' יומא נב].
ו) [שלא].
ז) [לג. דהא].
ח) [דקרקע בלתי].
ט) [וע"כ שייך בל].
י) [וע"כ מוס' סוכה ל: ד"ה].
יא) [דקרקע].
יב) [נפחתו המוס'].
יג) [בשון וא"ת ולא כתבו שום].
יד) [מירון וע"כ שייך וכן דקרקע].
יז) [המחשבה].
יח) [פסחים].
יט) [ד"ה אולי וענין זה].
כ) [מזו בתוס' סוכה לג. ד"ה].
כא) [וע"כ מוס' וס' קמא: סד"ה].
כב) [אומא וצ"כ מוס' ד"ה].
כג) [שופר ושם פא. ד"ה ממאי].
כד) [ובמקומות ט: ד"ה אין ושם].
כה) [סד"ה מאי ושם ל: ד"ה].
כו) [מה ושם סב. ד"ה במילואים].
כז) [ושם לג: ד"ה ידו ובמקומות].
כח) [ד"ה מה ושם כו: ד"ה].
כט) [מלאכת].

הגהות הב"ח
(א) נב' ואכלך לא תתן
במרבית כדקאמרת:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה גזירה וכו'
וא"ת קרא למה לי. עין
נדרים ד' ג ע"א ברין ד"ה
לגזול נדר [וע"כ מל"ה].
פ"ד מהל' מלוה וזה ה"א
ד"ה גרסין בפ"ק.:

הגהות הגר"א
[א] תוס' ד"ה אס. וי"ל
למדרש כו'. יצ"ו ורשב"א
חולק: